

29-ik szám. Julius 18. 1867:

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petítség egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a **kiadóhivatalba** (Barátok-tere 7-dik sz.)
 a kéziratok pedig a lap **szerkesztőségéhez** (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
 levelekben intézendők.

PEST, 1867.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
 M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

Előfizetési feltételek a

„HAZÁNK S KÜLFÖLD”

legolcsóbb képes hetilapra.

Ezen évnegyed elején következő, minden magyar előtt érdekes művek kiadását kezdjük meg, ugymint:

Gr. Guyon Rikárd magyar tábornok (később Khursid basa) életiratait, melyek kéziratait Párisból már szerencsések voltunk megkapni;

Berzenczey Lászlónak, ezen, az egész világot megutazott nevezetes erdélyi száműzöttünknek életiratait s memoiréjai érdekesb részeit;

Bencze Mihálynak, a poroszországi magyar legió főhadnagyának eredeti okmányok kíséretében vezetett naplóját, a múlt évi osztrák-porosz háboru idejéből, s a magyar legiónak Trencsénbe betörését.

1848—1849-dikei forradalmunk eseményeiből nem igen ismert részleteket;

Görgey Arthurról a legkitünőbb magyar és külföldi írók által közrebocsátott jellemzéseket;

a mostani pápa IX. Pius ö szentsége délamerikai utazása leírását, (mely akkor tön, midőn még a gróf Maffei nevet viselte,) igen pompás képekkel.

Ugyanezen évnegyedi folyamban legragyogóbb tollú beszély- és regényírónktól, **Jókai Mórtól, ismét egy vonzó elbeszélést adunk.**

1867-diki minden egész éves előfizetőinket ez évben ismét új és kedves meglepetésben fogjuk részesíteni, (csupán a 30 krnyi bélyeg- és csomagolási díj beküldéseért.)

Ez évi színes nyomású műlapunk, t. i. „**Hunyady László végbúcsúját**“ ábrázolja, mely kivitelére nézve az osztatlan tetszésben részesült „Zrinyi és Frangepán utolsó találkozója“ című műlapunknál is szebb lesz, s melynek Benczúr Gyula által készített **eredetije, jelenleg a párisi világkiállításon pompázik.**

A jelen évben **új előfizetőink** a lapok által annyira dicsért 1865-iki „**Dobozi**“ és 1866-ki „**Zrinyi és Frangepán**“ című képeinket **kedvezményből, egyszerre megrendelve 2 forint 30 krért**, bármelyiket külön megrendelve 1 frt 30 krért kapják meg, mely összegbe a csomagolási díj és bélyegilleték is belé van számítva.

Előfizetési feltételek:

Egész évre . . . . . 6 ft. | Juliustól octoberig negyedévre . . . 1 ft 50 kr.
Félévre (juliustól—decemberig) . . . 3 „ | Az idei műmelléklet csomagolási díja 30 „

Előfizetési felhívás a

„HETI POSTA”

című politikai hetilapra.

(Megkapják az előfizetők minden vasárnap.)

Igen olcsó, igen érthetőleg irt és igen tartalmas szabadelvű politikai ujságot hozni létre volt célunk, midőn a „Heti Postát“ megindítottuk, s e hármasképpel köszönhetjük, miként a magyar miniszteriummal egyszerre életbe lépett lapok közül a miénk dicsekedhetik legtöbb előfizetővel.

„Tárca“ című rovatunkban, minden számban mulattató, sziv- és elmeképző és hasznos ismereteket terjesztő cikkeket a legjobb írótól oly számban közlünk, hogy azok évenként 6—8 kötetet megtöltenének, s így maga ezen rovat, melyben olvasóinknak lassanként kis házi könyvtárt szándékozunk nyújtani — fölére e lap egész évi árával.

Különös kedvezményül júliusi első számunk mellett minden előfizetőnknek **ingyen egy díszes koronázási emléklapot fogunk küldeni**, mely a nemzet e szent ünnepének legnevezeteseb jeleneteit pompás képekben örökíti meg, melyek **a király koronázatása, az eskütétel, a kardvágás, a lovagok felavatása, a királyné koronázatása, a díszmenet s a bandériumok.**

Előfizetési feltételek:

Juliustól—októberig negyedévre 1 ft. — Félévre juliustól—decemberig 2 ft. — Egész évre 4 ft.

A t. gyűjtők minden egyszerre beküldött tíz előfizetés után egy ingyen példányban részesülnek

Szokoly Viktor.

szerkesztő.

Emich Gusztáv akad. nyomdász,

kiadó. (Barátok tere 7. sz.)

29-ik szám. Julius 18. 1867:

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre . . . . . 6 frt — kr.

félévre . . . . . 3 frt — „

negyedévre . . . . . 1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petítség egyszerű hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1867.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Az aradi vértanuk egyikének utolsó levelei.“ — „Egy rózsalevéltre. (Költ.) Tóth Endrétől.“ — „Egy ritka nevezetességű tünemény Magyarországon.“ *Magassy Lászlótól.* — „A csillárfa. (Rhizophora Mangle.) *Acsai Sándortól.* — „A komáromi vár végnapjai 1849-ben.“ *Hamary Dánieltől.* — „A pápaság 1800 éves jubileuma Rómában.“ — „Karaffa Antalnak, ama vérengző csztrák vezérnek halála.“ *Osváth*

Lajostól. — „Egy léggeröpült nádorról.“ *Sz. K-tól.* — „Egy hét története.“ *Vadnai Károlytól.* — „Vegyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“ — „Szerkesztői üzenetek.“

Képek: Napoleon császár pavillonja a párisi kiállításon. — Róma látképe a Tiber-folyó felől, (Szent Péter templomával s az Angyal-várral.) — IX. Pius pápa ő szentsége arcképe. — „Képtalány.“

Ujdonságok.

— (*Szabadság-harcunknak külföldön elhunyt hőseiről*) hazafias megemlékezés történt a napilapokban, mely azon óhajta fejze ki, vajha *Bem, Mécsáros, Kmety* és *Guyon* sirjait a *hálás* nemzet is megjelölné, mert azoknak eddig csak idegen kormányok állítottak emléket, mi kegyeletünknek ép oly rosszul eshetik, mint például a feleségnek az, ha elhunyt férje sirja fölött idegen nő gyászol, annak idegen nő állít emléket, míg ő egyetlen virággal, koszorúval sem fejezheti ki érzelmeit. A felszólaló nagy historikusunkat, Horváth Mihályt kérte föl e tárgyban értekezlet összehívására s az indítványt — egyetlen lap kivételével — hazai journalistikánk, a közvélemény e tolmácsa, melegen fogadta. Horváth Mihály — érett megfontolás után — azon eredményre jutván, hogy anyagilag kimerült nemzetünk most, midőn fillérei sok oldalról vannak igénybe véve, külföldön nyugvó halottjainak diszes emléket nem állithatna, — azért a hozzá intézett fölkérést el nem fogadja. Hisszük azonban, hogy ezen eszme nem halt meg s ha tán más alakban is, mint az első indítvány óhajtaná, életre fog kelni, mert szégyen miatt ég az arcunk, midőn a magyar miniszterelnökség ablakaiból egy különben vitéz, de romlásunkra tört katonának, Hentzinek emlékszobrát látjuk akkor, midőn legjobbaink közül számosnak sirjára még csak egy hantot sem dobtunk. Ha szegények vagyunk, aradi és pesti vértanuinak s itthon elesett szabadság-hőseink ezreinek sem foghatunk nagyszerű emlékeket állithatni, azért talán nem volna egészen célszerűtlen, ha alkotmányos törvényeink s nemzeti létünk bajnokainak emlékét összefoglalva, ennek megörökítésére Pest egyik terén, közadakozás útján állítana a nemzet *egy* szobrát. A hol és mikép? oly kérdés, mely fölött tanakodhatunk; de hogy hőseink emléke iránti kegyeletünket külső jellel is kikell fejeznünk, — ez nem lehet kérdés.

* (*Külföldön levő jelesbb hazánkfiai*) közül ismét kettő irt levelet haza, közölve véleményöket a mostani állapotról. Az egyik *Türr István*, ki egy szerb barátjához irt. Levelében többi közt mondja, hogy a legfőbb veszély, mely bennünket fenyeget, a muszkától jön. A veszély elhárítására eszközül ajánlja a kölcsönös és tökéletes autonomiát Horvátországgal, s a nemzetiségi alapos kívánatok teljesítését. Segíteni kell — ugymond — a szlávokat a nemzeti élet visszaszerzésében a szabadság alapján. — A muszka ígérhet nekik nagy Szláviát, de szabadságot nem. A másik *Czecz János* volt honvédtábornok, ki érdekes munkát is irt *Bem* erdélyi hadjáratáról. Ő a „P. Napló“ szerkesztőségét kereste föl soraival Amerikából, Buenos Ayresből, hol most lakik. Örömmel üdvözli hazánk állapotának

jobbra fordultát, s említi, mennyire szeretne haza jönni. Leveléből, úgy látszik, hogy a koronázásról értesülve volt már annak írásakor, de az amnesztíáról még nem, mert többeket emlit, kik szintén óhajtanának hazájukba térni. Magáról különben alig szól valamit, s csak a levélhez mellékelte arcképe után lehet sejteni, hogy mérnök, mert mérnöki asztal mellett van lefényképezve. Arcképét lapunk egyik közelebbi száma fogja közölni.

* (*A pesti állatkertbe*) már megérkezett az ő Felsőgök által ajándékozott fiatal tevépárduc. Közelebb több érdekes látni való is lesz még a kertben. Nevezetesen 5 tevépárduc, 4 antilope s egy fiatal elefánt. Ideiglenesen egy Abissinából jött gyűjtő állítja ki. E napokban az állatkertet két tudós is meglátogatta Tiflisből. Ezek Konstantin nagyherceg rendeletére minden európai állatkertet meglátogatnak s e tapasztalataikat a Tiflisben felállítandó állatkert körül fogják érvényesíteni.

* (*Kossuth Lajos legifjabb nővére*), Rutkay Lujza, e hó 11-dikén érkezett vissza Amerikából Budára, hol egyelőre letelepedni fog, hogy itt lakó beteges árva unokája, Meszlényi Ilonának istápolója legyen. Kossuth három nővére közül csak ő él még; Meszlényiné és Zsulavszkiné New-Yorkban haltak el, hol a honfui kegyelet emelt nekik a greenwoodi temetőben emlékszobrot. Rutkay Lujza 1866-ban egy napot töltött Budán, hova súlyosan beteges huga, Meszlényi Gizella ápolására jött volt, de az akkori kormány intézkedései folytán azonnal el kellett távoznia.

* (*A váci választók*) közelebb értekezletet tartottak a fölött, hogy a képviselői állomásáról leköszönt b. Podmanický Ármin helyébe kit választanak. Azt határozták, hogy Kossuth Lajos kéri föl képviselőnek. Ha a felhívást elfogadja, megválasztása kétséget sem szenvedhet.

* (*Az „1848“ című politikai napilap*) e hó 14-ikétől megszűnt, mint a szerkesztőség jelenti „elhárítlan akadályok miatt.“

* (*A honvédelmi miniszteriumhoz*) még senki sincs kinevezve, dacára hogy azt beszéltek, miszerint a kinevezések mindjárt megtörténnek a koronázás után. De vigasztalásul újságolják, hogy jelenleg gr. Andrássy Gyula miniszterelnök és honvédelmi miniszter azért van Bécsben, hogy a kinevezésekkel jöjjön vissza. A kinevezettek — szintén csak hir szerint — volt honvéd-törzstisztek lesznek.

* (*Néhány miniszteri hivatalnok*) felszólalást tervez a közönséghez, hogy velök szemben ne használja a sallangos cimeket, hanem megszólításul használja csak a hivatalos állás nevét. Biz annak nem is kellene lenni másként.

* (*Az oktatásügyi miniszterium köréből*) az a

Harmadik évi folyam.

29. szám.

Julius 18. 1867.

Napoleon eszaszar pavillinja a parisi kiallitason. (L. a. „Vegyes közlemények”-et.)

Az aradi vértanúk egyikének utolsó levelei.

Az Aradon kivégzett tizenhárom vértanú egyike volt *Lázár Vilmos* honvéd-tábornok. A fiatal, hőslakú férfi, bizva hg Lichtensteinnak levelében, Görgey után szintén letette a diadalt többé nem vívható fegyvert.

Társaival együtt Aradra hurcolták.

Utolsó leveleit, melyeket halála előtt csak néhány órával írt nejéhez, — itt alább közöljük. Szent ereklyék azok nemesak a hü nő és gyermekeire, hanem az egész nemzetre nézve is.

A minden tragédiánál meghatóbb sorok így hangzanak :

I.

Arad, 1849. okt. 5.

Kedves szentem Marim!*) Jer be hozzám édes lelkem, úgy hiszem, megengedik; a többit itt hallok meg. De jer kedves és hozd el a gyermekeket is. — Édes lelkem légy erős, mert úgy hiszem, ez csak próba, és ha bekövetkeznék is a legiszonyúbb, akkor elég idő. Bennünket valamennyit halálra ítélték, de úgy hiszem, a kegyelem be fog következni. De légy — mondom — erős, légy nőm, úgy miként én férfiú vagyok. A viszontlátásig esőkol örökké hü férjed

Vilmosod.

II.

Arad, okt. 5-én, 1849. Este.

Kedves szentem, egyetlen Marim, mindenem e földön! Egy sejtelem mondja nekem, hogy holnap reggel, mielőtt még egyszer láthatnálak, — elvérztem, s velem több becsületes, derék bajtársaim! Marim! te, a ki szívem minden birtad, te magad maradsz e földön; — te voltál mindenem, te leszel utolsó sóhajtásom; — de marad még neked egypár jó embered és az én és a te szegény gyermekeid, — ezekben tájald föl minden földi boldogságodat, ezekben összpontosítsd szeretetedet és az Isten kebledbe fogja önteni a vigasztalás malaszjait, — és arra törekedjél is, ezt kívánja nyugodalmam a másik világon, melynek rejtélyei előttem nemsókára megnyílnak! Én értted és nyugodalmadért fogok az Istenhez imádkozni; te édesem, mindenem, hasonlóképen imádkozzál. — Károly szavát birom, hogy rólad és gyermekeinkről gondoskodni fog. Szerencs hátra van ugyan, de a jóakarát ki fogja pótolni a hiányzót. — Isten veled! Isten veletek! Szeretném beléd lehelleni utolsó sóhajtásom, —

de az ügyis meg fog történni. — Én mártír vagyok és ártatlanul halok meg. Az Isten, a ki még soha sem hagyott el, most sem fog elhagyni, — én pedig szellemkép körül foglak lebegni mindenha! — Légy nyugodt és élj boldogul, örök szerelmemben; — ott fenn ismét látjuk egymást, ha van egy jobb lét. — Képzetelemben dobogó szívemhez szoritlak, esőkollak, és maradok siromiglan hü szerető

Vilmosod.

Kedves gyermekeim! jök legyetek, szeressétek egymást, éljetez anyátok vigasztalására. — Szeretve szerető apátok :

Vilmos.

III.

Arad, okt. 5-ikén, 1849. Éjjel.

Mindenem e földön, kedves szentem Máriám! A lelki atya, a kinek kezeibe letettem vallomáso-mat, és kinek kitártam tiszta öntudattal bíró keblemet, át fogja neked adni kis gyűrűmet, szivar-tárcámot és evőszközömet, melyet itt, fogságom alatt használtam. Károlynál fogsz találni egy levelet és kedves arcképedet, — azonkívül több holmit. — — Én keresztül vívtam az élet-halál tusáját — — én meg fogok halni, mint férfiúhoz illik. — Szívem — a szegény — mely értted fog dobogni utolsó ütéseig, és tiszta szerelmem nálad maradnak. — Én nem akarom átkozni a végzést, nem senkit; — én boldogító szerelmedben 5 évet és majd 2 hónapot éltem, — és ezen idő vigaszul szolgál, midőn már el kell hagyni e földi pályát. — Adj gyermekeink mindegyikének, ha kilép a világba, egy emléket tőlem, élő jeleül annak, hogy az, a ki becsületesen és tisztán élte egész életét, nyugodtan bír meghalni, — ha ártatlanul is, mint én. — Te pedig éltem védangyala, kinek kezeiben lételem tisztább és jobb lett, teneked kedves Marim, még egyszer az utolsó Isten hozzádot mondom és szolgáljon ezen vallomásom neked vigaszul, hogy annak oka, miszerint nyugodtan halhatok meg, te vagy, és felteszem felőled te mindenem, hogy méltó fájdalomaidat nem lecsilapítani — mert azt, tudom, hogy nem lehet, tudom magamról is, — de korlátolni fogod és azzal bebizonyítani, mily kedves emlékem teneked. — — — Köszönts, esőkold nevében Armint, Hermint, Lórit, Minát, Steinert és Mednyánszkit és minden jó ismerősöket és barátokat és rokonokat; esőkold kedves gyermekeinket és öleld forrón szívvedhez nevében, miként én téged, te kedves Marim, képzetelemben öllelek és szoritlak ezen utolsó percig érted dobogó szerelmes szívemhez. —

*) B. Reviczky Mária.

Isten veled! Tied örökké, még a síron túl is a | A papnak adtam egy aranyat misére. Isten
te hű | Vilmosod. | veled!

Egy rózsalevéltre.

(Chamisso költeménye.)

Repülj hozzá piros levélke,
Dalomnak szárnyán, menj, repülj;
Mondd, hogy keblemmek hulló vére
Eszik reá, benned jegyül.

Mondd el neki, hogy illatoddal
Eltűnt idők emléke jár . . .
Árnyas berekben zendül a dal
S völgyön a nyáréj álma vár . . .

Mondd el neki, tündér-időkbül,
Virágnyelveddel azt a kort,
Midőn az ág virágterhétül
Hajtvá, más ágat átkaolt.

Mondd meg neki, hogy szívem voltál,
S ez van rád írva: „megszakadt“ . . .
Ki míg érette virítottál;
Elhagyott engem az alatt!

Mondd meg neki, hogy esőkom voltál
Az ő ajkán; szegény level!
Ki most elejtve, kis lábánál,
Eltiporva, földön hever!

És mondd el neki, hogy szerelmem
Szép országából te valál
Utolsó üdvöm álma, mennyem.
S ez is, ez is utána száll . . .

De hogy sorsodban az övének
Boldogtalan képe borong:
Szegénykének
Azt el ne mondd!!

Tóth Endre.

Egy ritka nevezetességi tünemény Magyarországon.

A 18-ik század első felében Sopronmegye Kapuvár nevezetű mezővárosában egy ritka tünemény adta magát elő, a melyet nevezetességéül fogva jönnek látok újra fölelevenítve, a nyilvánosság elé terjeszteni.

1746-ban mart. 15-én Nagy Ferenc és Molnár Mihály halászbok, a hansági királytóból egy 8—10 éves vadgyermeket fogtak ki. Képzeltük e két halász csudálkozását, midőn azok hálójukban egy jóllehet részben vadállathoz hasonló, de alkatanak többi részeire nézve mégis inkább gyermekket ábrázoló teremtményt pillantottak meg. A halászbok e füresa zsákmányukkal azonnal az uradalmi lakba siettek, hol azt a tisztartónak átadván, ez ötet őrizet alá helyezte.

Mart. 17-én — még azon évben — ezen különös teremtmény megkereszteltetett, s böcsőjéről, — a Hanságról, — Hany Istvánnak neveztetett el. E csuda-teremtmény nagyon kerekded fejjel, apró szemekkel, — lapos orral, — és széles szájjal bírt, — egész testét és fejét pedig halmemű pikkelyek fűdték. Eledele eleinte nem állott egyébből, mint fűből, — szalmából, — és szénából, egy évvel utóbb azonban már ételeket is kezdett emni. Ezen idő alatt már némileg beszélni is megtanult, s némely munkákat különös pontossággal vitt véghez.

Beszélik, hogy mindenki iránt, különösen pedig a várban lakó tisztartó leánya iránt különös vonzódást tanusított. Senkinek sem engedelmességet anyyira, mint neki, a ki őt mindenre rábirta, a ki őt, jóllehet magán egy darab ruhát sem szivelt, — felöltöztette, s kinek társaságában legtöbb időt töltött. Különös azon következmény, a mely ezen vonzódásból eredt. Midőn t. i. a kisaszszony lakodalmanak napja eljött, Hany István is kedveskedni akarván az általa anyyira kedvelt menyasszonynak, kiszökött a várlakból az azt körülövedző Kis-Rábába, s onnét egy keszkenő békát hozván, azzal az étterembe belopódzott, s a békákat a vendégek nem csekély zavarára, a menyasszony elé terítette.

A menyasszony elkerülvén a háztól, napról napra nagyobb komorság lepte meg a Hanság e csudateljes fiát; — ruháját letépte magáról, — sem enni, sem inni nem akart, — s egyszerre nyom nélkül eltűnt. Ezután az őt kereső halászbok néhányszor még látták, de elfogni, sőt közelébe jutni sem sikerült, utóbb pedig tökéletesen eltűnt.

Ha azon képmás, mely ezen csudateljes teremtményt ábrázolja s mely az eszterházi uradalmi lakban látható, csakugyan hiteles, akkor ezen kép után azon következtetést vonhatjuk, hogy nem 8—10 éves lehetett ama különös teremtmény,

sőt inkább sokkal idősebb, miután ezen képen, mely valójában hitelesnek is tartatik, feje majdnem egészen kopasznak, homloka redősnek, — arca bajszosnak, és szakállasnak, — hasa pedig, aránylag többi testrészeihez képest, rendkívül nagyoknak van rajzolva. *)

Bármily regényesnek látszik is lenni ezen tünemény, az valóságos tény, *) — s épen ezért méltán sajnálhatni, hogy ezen tüneményt a természettudományokra nézve teljesen nem léteztettek tekinthetni, miután vizsgálat nélkül hagyatott

Közl: **Magassy László.**

A csillárfa. (*Rhizophora Mangle.*)

A csillárfa nevezetű nálunk igen kedvezőtlen fogalmak vannak esatolva. Ugyanis gyakran lehet csillárfa-mocsárokról olvasni, s ilyenkor önkénytelenül eszébe jutnak az iszapos pártvidékek, bűzhödt vizek, melyek szülőkai számos betegségeknek. De épen, hogy ezen balvélemény, egyoldalú fölfogás fölvilágosítsék, szükségesnek látom ezt és fajait kissé világosabban s részletesebben megismertetni.

A Rhizophoraceae-k rendje, melyhez a csillárfa is tartozik, Hookes és Bentham, a legujabb tekintélyek „Genera Plantarum“-a szerint a Haloraglae-k és Combretaceae-k között áll. Három osztályra különítették. u. m. a Rhizophorak, Legnotidák és Anisophyllak osztályára. A Rhizophorak osztálya ismét négy fajra különül, s ezek: a *Rhizophora*, *Ecriops*, *Kandelia* és *Bruguiera*.

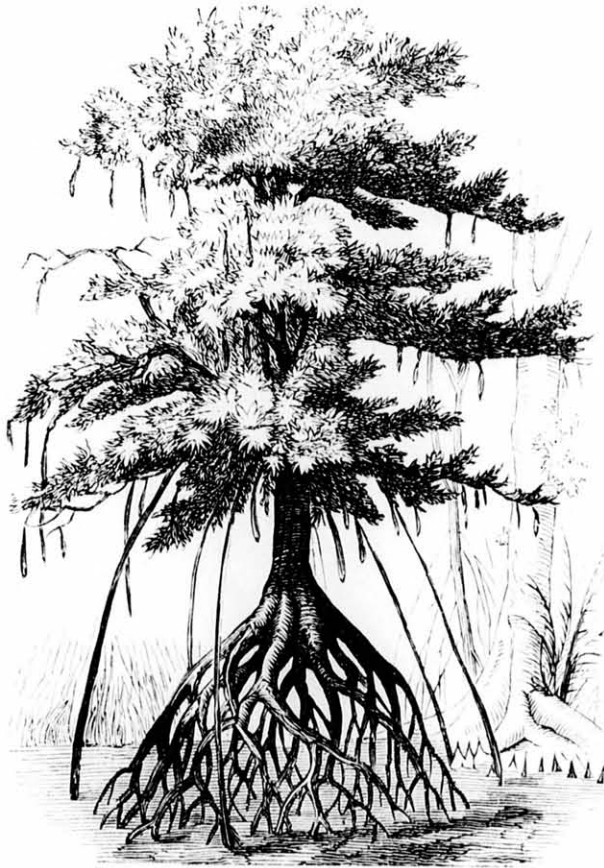
A Rhizophoraceae-k kizárólag a tropikus égöv alatt tenyésznek, különösen a tengerpartokon, majd fa, majd eserje alakjában.

A csillárfa — *Rhizophora Mangle* — örökzöld növény, 40—50 lábnyira nő meg s akár gyökereit, akár ágait tekintve, egyaránt érdekes. 1846-ban Dr. Hamilton egy igen érdekes értekezletet olvasott föl a londoni Pharmaceuticaei (gyógyszerészi)

társaság előtt, melyben a többek között így szól: „A csillárfa gyakran feltünő alakkal bír, 30—50, néha több lábnyira is megnő: többnyire mocsáros helyeken, tengerpartokon tenyészik: gyökereit ivalakban emelkednek az iszap fölött, a melyben nőni szokott, s töménytelen osztrigának szolgálnak menhelyül, melyek a dagály tartama alatt ott maradnak; ez sokakat azon téves nézetre vezetett, hogy az osztrigák fán termenek, a mi, ha csak azt vesszük tekintetbe, hogy a fán függenek szórul-szóra igaz.

Ezen fák árnyéka nappal számtalan mosquitóknak nyújt menedéket, melyek a levelek alsó felére helyezkednek, igen alkalmatlanok azoknak, kik kényszerülve vannak az éjt valamely csillárfa-mocsár közelében tölteni.

Azonban a gazdaságban igen nevezetes szerepet játszik a csillárfa; ugyanis a szárazföldet folyton gyarapítja, új meg új darab földet szakítva el évenként a tengerből: ez kétféle módon megy végbe: a gyökereknek folyton előre való hatolása és a magvaknak a szabad levegőn való csírázása által, melyek az anyanövényt előbb el nem hagyják, míg csak valóságos fákká nem lesznek. Ekkor gyökereikkel a vízbe zuhannak, melyek e

A csillárfa.

szerepet játszik a csillárfa; ugyanis a szárazföldet folyton gyarapítja, új meg új darab földet szakítva el évenként a tengerből: ez kétféle módon megy végbe: a gyökereknek folyton előre való hatolása és a magvaknak a szabad levegőn való csírázása által, melyek az anyanövényt előbb el nem hagyják, míg csak valóságos fákká nem lesznek. Ekkor gyökereikkel a vízbe zuhannak, melyek e

*) Lásd Harosy Zsigmond „Denkwürdigkeiten der köngl. Freistadt Oedenburg, so wie auch sämtlicher Umgebung“ (1841) című munkájának 26-dik lapját.

*) Lásd Harosy Zsigmond „Denkwürdigkeiten der köngl. Freistadt Oedenburg, so wie auch sämtlicher Umgebung“ (1841) című munkájának 25-ik s 26-ik lapját, ugyszinté Fényes Elek „Magyarország geographiai szótárában“ (1851) „Kapuvár“ m. v. leírását.

végre úgy vannak szerkesztve, hogy az anyanövények közötti iszapban foglalnak helyet s a vizet folyton visszafelé nyomják. A szárazföld gyarapodása a gyökerek által, új meg új gyökerek hajtása következtében megy végbe, melyek a vízfelszínétől kis-távolban nőnek ki a törzsből s egy lefelé menő ívet képeznek, s a vízben mintegy gátul, szorosan rakodnak egymás mellé. Ily módon nőnek az anya- növényről való leszállásuk után néhány évig, míg a 14 – 15 láb magasságot elérik, s az anya-növénytől tetemes távolságra jutottak. Ezentul a gyökerek nem szaporodnak annyira, hanem a lombzat terjeszkedik ki mindenfelé, folyton új ágakat hajtván. Ezen ágakból hosszú rostok nőnek ki, mint a ficus-indicánál, melyek gyorsan hosszabbodva, különböző magasságból csüggenek le. Elérve a vizet, az iszapba hatolnak be s idővel önálló fákká alakulnak. Ily módon egész tömkeleggé válnak, mely arra szolgál, hogy a víz által elsodort földrészeseket tova ne boesássa; ezek gyarapodása folytán a talaj mindig magasabb lesz s a körülte levő vizet mocsárrá alakítja, mely lassankint kiszáradva, amál alkalmasabbá lesz a művelésre, mert igen sok állati és növényi maradványt tartalmaz. Hamilton a csillárfa esirázását a ficus-indica-éhoz hasonlítja: azonban meg kell jegyeznünk, hogy a

csillárfánál levő rostok, nem ágak végén levő szervek, hanem valódi gyökerek.

Dampier is említi a csillárfát utleírásában: „A veres csillárfa,” írja, „többnyire tengerpartokon vagy folyók mellett tenyészik; igen sok gyökeret hajt, melyek majd karvastagságuak, majd vastagabbak, majd vékonyabbak, s a talajtól körülbelül tíz lábnyira egyesülnek a törzsből. A hol ezen fa terem, ott járni lehetlen, mert oly sűrűn vannak egymás mellett, mintegy cölöpök, hogy midőn egyszer kényszerülve voltam egy ily vidéken keresztül menni, egy fél angol mértföldnyire lábamat a talajra nem tettem, hanem csak gyökérről gyökérré léptem. Fája igen kemény és hasznos, a kéreg bense oldala veres s nyugat-Indiában nagyban használják a bőr eserzésére.”

Gyümölese a csirázás előtt ehetőnek és édesnek mondatik. Nedvéből valami italt készítenek. Fája a gazdaságban és iparban igen hasznavethető. Léggyökereiből Borneóban sórt készítenek, fája pedig a legjobb tüzelő-szernek tartatik; kergét, mely néha a cserfa kergét is meghaladja, eserzésre használják, néha festésre is. A levelek és gyökerek Nyugat-Indiában és a Phillippini-szigeteken gyógyszerül is használtatnak.

Acsai Sándor.

A komáromi vár végnapjai 1849-ben.

(Feladatása előtt, szeptember 19-től október 3-ig.)

(Vége.)

Szeptember 25-dikén.

A főparancsnokság szükségesnek látta a rendőrséghez tartozó szabályokat megállapítani. . . . A rendőri tiszteknek szoros kötelességül tételik, minden a városba bejövő tisztet felszólítani, hogy átboesátó jegyét felmutassa stb. Azon tiszt urak, kik ily jegy nélkül a városba jönnek, visszautasítandók. . . . (A hadseregi és várkormányzói nevezetes parancsok közlését egy más alkalomra tartom fenn.)

Szeptember 26-dikén.

Dr. Rhédey Antal kórházi főorvos meghalt. Bennie a gyógytudomány egy jelesét veszté, — nevét a sirhalom homálya nem fedheti el, több jeles fordításai, melyeket 1849-ben közreboesátott F. J. nagy szorgalmu kortársával, biztosítandják messze időre a gyógytudomány terén.

Szeptember 27-dikén.

A vár átadásáról szóló alkupontok aláíratnak, a Duna jobb partjától délfelé eső Herkály pusz-

tán: Haynau tábornoszernagy, Takács, Gasparitz századosok, Mednyánszky, Rutkay, Prágay alezredek, gróf Zichy Ottó, gróf Eszterházy Pál, Janik János, Szabó Zsigmond, Kászonyi József ezredek, Ascherman Ferenc várparancsnok és Klapka György vár- s hadsereg parancsnok által. (A vár feladási föltételeket és az e napi hadseregi parancsot szintén egy más alkalomra hagyom.)

Szeptember 28-dikén.

Napi parancsban közzététellett az ellenségeskedések megszüntetése.

„Matól kezdve a várőrség és a cs. kir. katonaság közt az ellenségeskedések megszüntenek.”

Egyéb rendőrségi rendeletek, tilalmak stb. hirdettettek ki. (Ezeket is más alkalomra tartom fenn.)

Nagy drágaság volt, például egy adag kávé 5 ft, egy juh 20 ft, egy pár pulyka 40 ft. stb.

Levertség, kedvetlenség mindenfelé a városban.

Több befogatás is történt.

Szeptember 29-dikén.

Éjjeli 2 órakor Krivátsi alezredes az irodába jő s említi, miszerint őt a tábornok hívatá s tudatá vele, hogy összeesküvést hallott, ezért a tüzértisztekkel reggeli 7 órára nála megjelenjenek. A várteremben volt a gyűlés, Aschermaann előadá hazánk sorsát s megnyugvásra kért fel a jövő reményében; ha még egyszer lesz alkalmunk, majd másképp álljuk ki a sarat. A magyar bankjegyeket tegyék el, kiknek van, még lesz idő, midőn kevés értékesökkenéssel beváltatnak. A várátadási föltételek nyomtatva a falakon kifüggesztve. Sokféle megjegyzés.

Szeptember 30-dikán.

A magyar álladalmi bankjegyek elfogadására szorító rendőri rendeletek ismétlése.

A csillag-sánc mellett isteni tisztelet tartatott. Szabó Pál moesai reform. lelkész tartott egy bucsu-beszédet, imádkozott a fölséges uralkodóért, tanácsosaiért s ki ezen „szent béke kieszközlője“ volt, Klapka tábornokért . . . .

A megyeház kis teremében gyűlés, melyben azok, kik kivándorolni szándékoztak, értekeztek egymás közt. Ausztrália, Éjszak-Amérika és Svajc volt a fő világrész, hova vándorlani elhatározzák ez alkalommal magukat honfitársaink.

„Ördög része“ című vigjátékot Scribetől adták e napon Pázmán színigazgató. Tragicomikus gondolat és tett.

Este ágyulövések történtek az igmándi és monostori sáncokban. A népség és katonaság nagy zavarba jő, — kiinn a sáncokban egy főtiszt sem volt, az altisztek elkeseredésükben süttették ki ágyúikat.

Többekkel találkozá, lesújtó érzelmek közt beszélgeténk. „Nem sokára!“ volt mindig reményünk szava egymáshoz; hittük, hogy nem sokára lesz ismét polgári „feltámadás.“ — A kávéházakban katonaörök, kettős felvigyázat. A tábornok ur s környezete, ugy látszik, ingadozik. Az osztrák bizottmányi tiszték 4 lovas kocsikon járnak ki s be a városba, a nép átka kíséri nyomait, elnyomott keserű sohajok röppennek utánuk.

Oktober 1-jén.

Derült, szép csöndes őszi nap. Délfelé befellegzett. Nem csoda, az 5-dik számú gőzös-tele osztrák zsoldosokkal-rengett a Duna hullámain, zajos katonai zene a „Gott erhalte“-t hangoztatá. Mily érzelem tölté el a parton állókat mindezek láttára és hallatára! . . . .

Délelőtt sok muszka tiszt alacsony hasas lovakon nyargalózott a városban. Délután a kávéházakban magyar zene mellett konversáltak velünk, velünk honvédekkel! Mi már helyünket alig találtuk e végzetes időben, leverttek, kedvetlenek voltunk a haza alkonyatán! . . .

Este Klapka tábornok lakása előtt zene és szurok-koszorúk égetése. Ekkor, ugy 9 óra lehetett, érkeztek meg Péterváradról a küldöttek, Barta Károly tüzérfőhadnagy és Sebő Antal gyalogsági főhadnagy azon szomorú hírrel, hogy Pétervárad csakugyan feladta magát!

Oktober 2-dikán.

Még ez éjszaka nagy gyűlés tartatott.

Reggel borult, délre kiderült idő.

Az ugynevezett „Geleitschein-t“ Krivátsi alezredestől megkaptuk, ki a tábornoki irodába utasított e szavakkal: „írja kiki e ház közbe nevét, születése helyét és megyéjét, majd aztán ráütik ott az osztrákok címerét, a kétfejű sást!“ Elmentem, ráüttették, boszuságomra kettősen.

Délután 3 és 4 óra közt a csillagvárac és sáncai adattak át.

Az óvár sark-ormán s a főkapu felett fehér lobogók lengenek; az óvár sarkán levő kevés idő múlva elrepedt, mire azt gondolók: a béke hirtelen megszakad.

A nemzeti lobogó átkanyarogta rudját, mint repkény a fát, hűsége jeléül.

Midőn délután 3 óra tájban a „Cigány mezőn“ Kosztolányi brigádja fegyverét kezdé lerakni, a nap homályba vezett; zordon, sötétkék felhők leplezék el.

Este a csillag- és a monostori sáncokban már osztrák zsoldosok tanyáztak; egy zászlóalj gránátos s félszázad tüzér volt. A kávéházakban mindenütt zene; sirva vigadtunk, mi, lefegyverzett honvédek.

A keleti származásu magyar akár könnyebbüljön, akár nehezebbüljön sorsa, bor közt feledésnek adja gondjait.

A haza ügye megbukott — bár csak ideiglenesen — és mi vigadánk; de milyen volt e vigadás!

Az éj csöndes, a kelő hold sápadtan rejtegett a sötét fellegek közé. Távolság a láthatáron égvillogás.

Oktober 3-án.

Hajnaltól ború, utána eső. Egész délig nagy sürgés forgás a városban; levert alakok, bus arcok, kesergő szemek, bánatos honvédek mindenfelé.

A fegyver-lerakás borzasztó tény a győzelem és hír koszorúsaira nézve!

A megtettesült kétségbeesést láthattatok volna,

boszutól hullámzó kebellet, mindegyik vitéz honvéd alakjár.

Letenni a fegyvert, mely egy hont annyi szenvedéstől menthetett meg, mely annyi dicsőséges győzelmekeket nyert a már annyiszor szép hirt kivívott magyar név becsületéhez.

Borzasztóan nagyszerű pillanat: egy ragyogó multú nemzet igaz ügyének alkonya!

Elhagytuk laktanyánkat, kijöttünk e várból s bús nyomdokainkat a „földiekkal játszó égi tünevény s istenségnek látszó esalfa vak remény“ kísértéama jósigével: „az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért, . . . még jönni fog egy jobb kor, mert neked élni kell oh hon s örökre — mint tavasz — virulni!“

Hamary Dániel.

A pápaság 1800 éves jubileuma Rómában.

Az utóbbi heteket világszerte emlékezetes napok tették nevezetessé. Junius 8-dikán tették az ország oly súlyos és hosszú elnyomatása után a fölkelet és alkotmányunkra esküt tett király fejére szent István koronáját; junius 19-dikén meszse, a világtengeren túl egy ifju, ábrándos fejedelem éltével a császárságot vagy a monarchia elvét állíták vesztőhelyre a győzelmes republikánusok, mialatt Róma junius 29-dikén a pápaság femállásának tizenhete évszázados emlékét üli; amott pedig a Szajna partján a legkeresztényebb fejedelem ugyanez időben szövetkező karokkal fogadja katholikus uralkodó első vendégeül a mozlimok zultánját, s hárem nap mulva a béke harcának nagy küzdterén, a Mars-mezőn osztja ki az ipar babérkoszoruit.

Lapunk ez események mindegyikéről szólott már s pedig részletesben. Ez alkalommal Róma ünnepélyeiről beszélünk.

Ez ünnepély, mely sz. Péter és Pál vértanui halálának 18 százados emléknappja s mint ilyen, a kath. egyháznak és a pápaságnak magának jubiláris napja, egy más eseménnyel hozott kapcsolatba, t. i. Josafat érseknek, Arbuesi Péternek és Pichi Miklós és tizenhete társának, kik a ker. kath. hitért vértanuságot szenvedtek, továbbá a kereszttről nevezett Pálnak, Leonárdnak, mint hitvallóknak, végre Mária Franciskának és Cousin Germanának, mint sz. szüzeknek szentekké nyilvánításával.

Az ünnepélyek tulajdonképi színhelye Sz. Péter bazilikája vala.

Azon helyen, melyet ma a Vatican és basilikája elfoglal, emelkedék az ókorban — egyéb pompás épületek közt — Nero hires circusa, azon Neróc, a ki sz. Pétert fölfeszítetté. E cirkus közelében lön eltemetve az apostol-fejedelem sz. teste a keresztrel együtt, mely kintatási eszközt képezé; és dacára az akkor dühöngött üldözéseknek, minden oldalról oda sereglettek a hívők, a drága ereklyék tiszteletére. De alig mosolygott az egyház felett a béke hajnala, eljött maga Konstan-

tin, hogy a halász sirjánál imádkozzék, s miután sokáig imádkozott volt, letéve császári öltönyét, a helyet azon templom számára jelölte ki, melyet építeni akart azon kised imaház helyén, melyet Analet pápa sz. Péter sirja fölé emelt; ásót ragadt s tulajdon kezével 12 kosár földet ásott ki, melyet önvállain hozott elő egy pompás basilika építéséhez, mely 25 év alatt elkészülvén, értékes kövekkel, márvány-oszlopokkal s mindennemű drágaságokkal diszített fel. — E basilika Konstantin nevét nyerte, s azon kaputól, melyen át az apostol szentelt maradványaihoz járultak, Limina Apostolorumnak nevezeték. A kath. császárok s más fejedelmek bőkezűsége, a római pápák gondossága s a hívők adományai ezer éven túl tarták fen e templomot, s napról napra gazdagabb ékiteményekkel láták el. Azon, az isteni szolgálathoz tartozó drágaságokat, melyek a legértékesebb anyagból készülve, századokon át e templomban összehalmozódtak, tán csak a konstantinápolyi Zsófia-templom multa fölül.

Sok javításon ment keresztül e tiszteletreméltó basilika azon 12 század alatt, mely I. Sylvester s II. Gyula pápák közt lefolyt. V. Miklós pápa új építést tervezett, de még a kivitel előtt meghalt. II. Gyula Bramante által elkészítetté az új építés tervezetét. 1506. april 6-kán tétetett le sz. Veronika pillérének alapja, (a négy pillér mindegyike ép oly magas, mint a trinitariusok temploma a négy ktnál.) 1578. febr. 12-kén tartá XIII. Gergely pápa az első nagymisé a gregoriana kápolnában, s 1626. nov. 18., melyen egykor I. Sylvester pápa Konstantin régi basilikáját felszentelé, VIII. Orbán pápa az egész nagyszerű templomot felszentelheté. VII. Sándor építetté azon pompás két oszlopfolyosót, melyek a tér mindkét oldalán az előcsarnokhoz vezetnek. XI. Kelemen 44 nagy falkeppel ékesíté azokat. Az egész építkezés 1694-ig 146,689,600 scudiba (mintegy száz millió o. é. ftba) került. Az új Péter-templom legpompásabb ékét méltóságteljes kupolája képezi, melynek első tervét Bramante Lazzari építész készíté. Azt

Szeptember 29-dikén.

Éjjeli 2 órakor Krivátsi alezredes az irodába jő s említi, miszerint őt a tábornok hivatá s tudatá vele, hogy összeesküvést hallott, ezért a tüzértisztekkel reggeli 7 órára nála megjelenjenek. A várteremben volt a gyűlés, Aschermann előadá hazánk sorsát s megnyugvásra kért fel a jövő reményében; ha még egyszer lesz alkalmunk, majd másképp álljuk ki a sarat. A magyar bankjegyeket tegyék el, kiknek van, még lesz idő, midőn kevés értékesökkenéssel beváltatnak. A várátadási föltételek nyomtatva a falakon kifüggesztve. Sokféle megjegyzés.

Szeptember 30-dikén.

A magyar álladalmi bankjegyek elfogadására szorító rendőri¹ rendeletek ismétlése.

A csillag-sánc mellett isteni tisztelet tartatott. Szabó Pál moesai reform. lelkész tartott egy busesu-beszédet, imádkozott a fölséges uralkodóért, tanácsosaiért s ki ezen „szent béke kieszközlője“ volt, Klapka tábornokért . . . .

A megyeház kis teremében gyűlés, melyben azok, kik kivándorolni szándékoztak, értekeztek egymás közt. Ausztrália, Éjszak-Amérika- és Svajc volt a fő világrész, hova vándorlani elhatározzák ez alkalommal magukat honfitársaink.

„Ördög része“ című vigjátékot Scribetől adatá e napon Pázmán színigazgató. Tragicomikus gondolat és tett.

Este ágyulövések történtek az igmándi és monostori sáncokban. A népség és katonaság nagy zavarba jő, — kiinn a sáncokban egy főtiszt sem volt, az altisztek elkeseredésükben süttették ki ágyuikat.

Többekkel találkozáva, lesújtó érzelmek közt beszélgeténk. „Nem sokára!“ volt mindig reményünk szava egymáshoz; hittük, hogy nem sokára lesz ismét polgári „feltámadás.“ — A kávéházakban katonáörök, kettős felvigyázat. A tábornok ur s környezete, úgy látszik, ingadozik. Az osztrák bizottmányi tisztek 4 lovas kocsikon járnak ki s be a városba, a nép átka kíséri nyomait, elnyomott keserű sohajok röppennek utánuk.

Október 1-jén.

Derült, szép csöndes őszi nap. Délfelé befellegzett. Nem csoda, az 5-dik számú gőzös-tele osztrák zsoldosokkal-rengett a Duna hullámain, zajos katonai zene a „Gott erhalte“-t hangoztatá. Mily érzelem tölté el a parton állókat mindezek láttára és hallatára! . . . .

Délelőtt sok muszka tiszt alacsony hasas lovakon nyargalózott a városban. Délután a kávéházakban magyar zene mellett konversáltak velünk, velünk honvédekkel! Mi már helyünket alig találtuk e végzetes időben, leverttek, kedvetlenek voltunk a haza alkonyatán! . . .

Este Klapka tábornok lakása előtt zene és szurok-koszorúk égetése. Ekkor, ugy 9 óra lehetett, érkeztek meg Péterváradról a küldöttek, Barta Károly tüzérfőhadnagy és Sebő Antal gyalogsági főhadnagy azon szomorú hírrel, hogy Pétervárad csakugyan feladta magát!

Október 2-dikén.

Még ez éjszaka nagy gyűlés tartatott.

Reggel borult, délre kiderült idő.

Az ugynevezett „Geleitschein-t“ Krivátsi alezredestől megkaptuk, ki a tábornoki irodába utasított e szavakkal: „írja kiki a házag közé nevét, születése helyét és megyéjét, majd aztán ráütk ott az osztrákok címerét, a kétfejű sást!“ Elmentem, ráüttöttem, boszuságomra kettősen.

Délután 3 és 4 óra közt a csillagváraes és sáncai adattak át.

Az óvár sark-ormán s a főkapu felett fehér lobogók lengenek; az óvár sarkán levő kevés idő múlva elrepedt, mire azt gondolok: a béke hirtelen megszakad.

A nemzeti lobogó átkanyarogta rudját, mint repkény a fát, hűsége jeléül.

Midőn délután 3 óra tájban a „Cigány mezőn“ Kosztolányi brigádja fegyverét kezdé lerakni, a nap homályba vészett; zordon, sötétkék felhők leplezék el.

Este a csillag- és a monostori sáncokban már osztrák zsoldosok tanyáztak; egy zászlóalj gránátos s félszázad tüzér volt. A kávéházakban mindenütt zene; sirva vigadtunk, mi, lefegyverzett honvédek.

A keleti származásu magyar akár könnyebbüljön, akár nehezeüljön sorsa, bor közt feledésnek adja gondjait.

A haza ügye megbukott — bár csak ideiglenesen — és mi vigadánk; de milyen volt e vigadás!

Az éj csöndes, a kelő hold sápadtan rejtezett a sötét fellegek közé. Távól a láthatáron égvillogás.

Október 3-án.

Hajnaltól ború, utána eső. Egész délig nagy sürgés forgás a városban; levert alakok, bus arcok, kesergő szemek, bánatos honvédek mindenfelé.

A fegyver-lerakás borzasztó tény a győzelem és hír koszorúsaira nézve!

A megtestesült kétségbeesést láthattatok volna,

boszutól hullámzó kebellet, mindegyik vitéz honvéd alakjár.

Letenni a fegyvert, mely egy hont annyi szenvedéstől menthetett meg, mely annyi dicsőséges győzelmeket nyert a már annyiszor szép hirt kivívott magyar név beesületéhez.

Borzasztóan nagyszerű pillanat: egy ragyogó multú nemzet igaz ügyének alkonya!

Elhagytuk laktanyánkat, kijöttünk e várból s bús nyomdokainkat a „földiekkel játszó égi tünevény s istenségnek látszó esalfa vak remény“ kísértéjébe: „az nem lehet, hogy annyi szív hiába ontá vért, . . . még jönni fog egy jobb kor, mert neked élni kell oh hon s örökre — mint tavasz — virulni!“

Hamary Dániel.

A pápaság 1800 éves jubileuma Rómában.

Az utóbbi heteket világszerte emlékezetes napok tették nevezetessé. Junius 8-dikán tették az ország oly sulyos és hosszú elnyomatása után a fölket és alkotmányunkra esküt tett király fejére szent István koronáját; junius 19-dikén meszse, a világtengeren túl egy ifju, ábrándos fejedelem éltevel a császárságot vagy a monarchia elvét állíták vesztőhelyre a győzelmes republikánusok, mialatt Róma junius 29-dikén a pápaság fennállásának tizennyole évszázados emléktét üli: amott pedig a Szajna partján a legkeresztényebb fejedelem ugyanez időben szövetkező karokkal fogadja katholikus uralkodó első vendégeül a mozlimek zultánját, s hárem nap mulva a béke harcának nagy küzdterén, a Mars-mezőn osztja ki az ipar babérkoszorúit.

Lapunk ez események mindegyikéről szólott már s pedig részletesben. Ez alkalommal Róma ünnepélyeiről beszélünk.

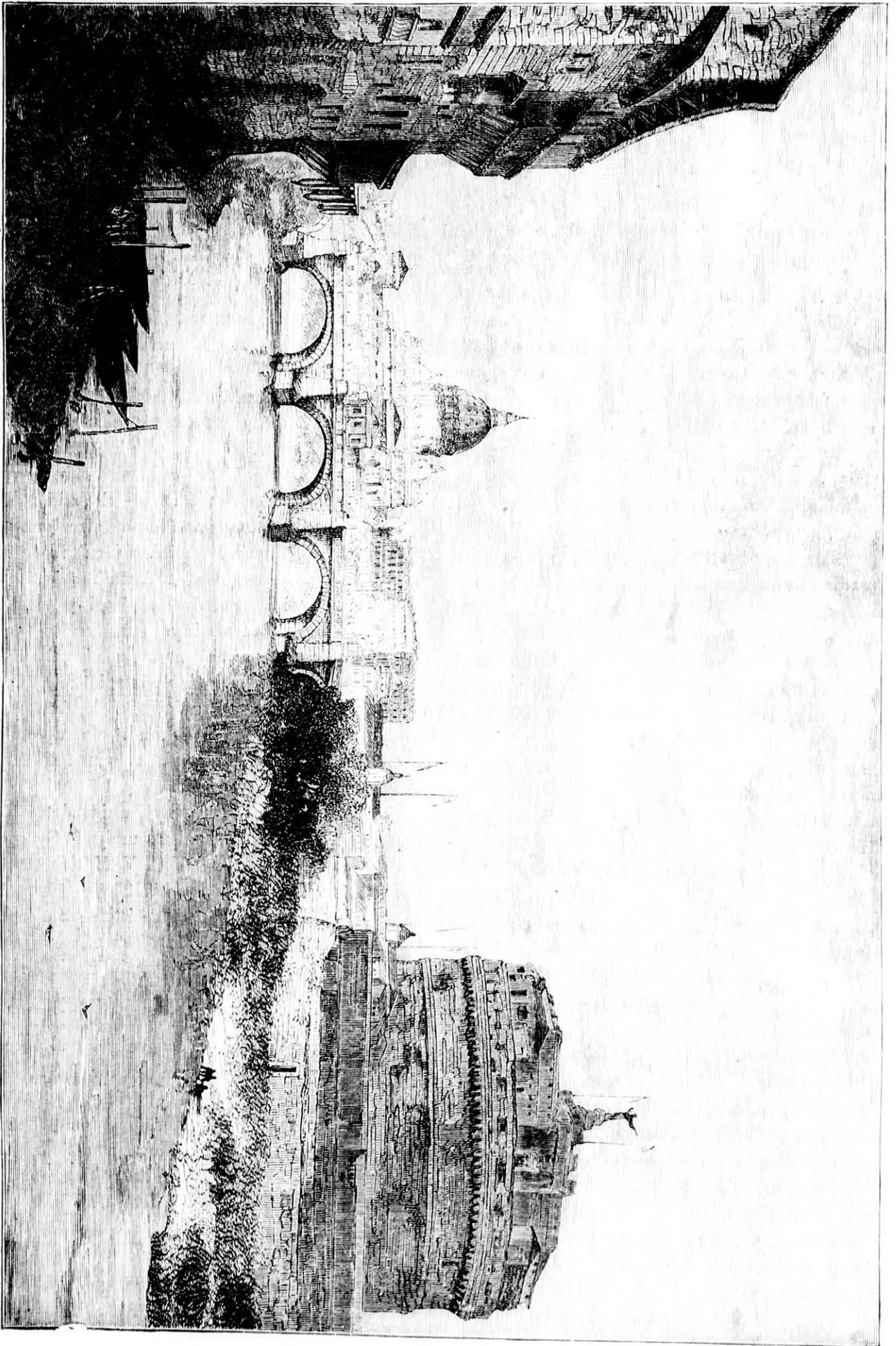
Ez ünnepély, mely sz. Péter és Pál vértanui halálának 18 százados emléknappja s mint ilyen, a kath. egyháznak és a pápaságnak magának jubiláris napja, egy más eseménnyel hozott kapcsolatba, t. i. Josafat érseknek, Arbuesi Péternek és Pichi Miklós és tizennyole társának, kik a ker. kath. hitért vértanuságot szenvedtek, továbbá a keresztéről nevezett Pálnak, Leonárdnak, mint hitvallóknak, végre Mária Franciskának és Cousin Germanának, mint sz. szüzeknek szentekké nyilvánításával.

Az ünnepélyek tulajdonképi színhelye Sz. Péter bazilikája vala.

Azon helyen, melyet ma a Vatican és basilikája elfoglal, emelkedék az ókorban — egyéb pompás épületek közt — Nero hires circusa, azon Neróé, a ki sz. Pétert fölfeszítetté. E circus közelében lön eltemetve az apostol-fejedelem sz. teste a kereszttel együtt, mely kintatási eszközét képezé; és dacára az akkor dühöngött üldözéseknek, minden oldalról oda sereglettek a hívők, a drága ereklyék tiszteletére. De alig mosolygott az egyház felett a béke hajnala, eljött maga Konstan-

tin, hogy a halász sirjánál imádkozzék, s miután sokáig imádkozott volt, letéve császári öltönyét, a helyet azon templom számára jelölte ki, melyet építeni akart azon kiseded imaház helyén, melyet Analet pápa sz. Péter sirja fölé emelt; ásót ragadt s tulajdon kezével 12 kosár földet ásott ki, melyet önvállain hozott elő egy pompás basilika építéséhez, mely 25 év alatt elkészülvén, értékes kövekkel, márvány-oszlopokkal s mindennemű drágaságokkal diszítettett fel. — E basilika Konstantin nevét nyerte, s azon kaputól, melyen át az apostol szentelt maradványaihoz járultak, Limina Apostolorumnak nevezteték. A kath. császárok s más fejedelmek bőkezűsége, a római pápák gondossága s a hívők adományai ezer éven túl tarták fen e templomot, s napról napra gazdagabb ékítményekkel láták el. Azon, az isteni szolgálathoz tartozó drágaságokat, melyek a legértékesebb anyagból készülve, századokon át e templomban összehalmozódtak, tán csak a konstantinápolyi Zsófia-templom multa fölül.

Sok javításon ment keresztül e tiszteletreméltó basilika azon 12 század alatt, mely I. Sylvester s II. Gyula pápák közt lefolyt. V. Miklós pápa új építést tervezett, de még a kivitel előtt meghalt. II. Gyula Bramante által elkészítetté az új építés tervezetét. 1506. apríl 6-kán tétetett le sz. Veronika pillérének alapja, (a négy pillér mindegyike ép oly magas, mint a trinitariusok temploma a négy kutnál.) 1578. febr. 12-kén tartá XIII. Gergely pápa az első nagymisét a gregoriana kápolnában, s 1626. nov. 18., melyen egykor I. Sylvester pápa Konstantin régi basilikáját felszentelé, VIII. Orbán pápa az egész nagyszerű templomot felszentelheté. VII. Sándor építteté azon pompás két oszlopfolyosót, melyek a tér mindkét oldalán az előcsarnokhoz vezetnek. XI. Kelemen 44 nagy falkeppel ékesíté azokat. Az egész építkezés 1694-ig 146,689,600 scudiba (mintegy száz millió o. é. ftba) került. Az új Péter-templom legpompásabb ékét méltóságteljes kupolája képezi, melynek első tervét Bramante Lazzari építész készíté. Azt

Róma látkepe a Tiber-folyó felől. (L. g. Vagyas közlöményekéből.)

IX. Pius pápa ő szentsége. (Fénykép után.)

szokta volt mondani, hogy e temploma fölé még a pantheont szeretné építeni, de meghalt, mielőtt csak tervrajzát bevégezhetné volna is. V. Sixtus pápa Michel Angelo terve szerint építteté fel a kupolát. 22 hó leforgása alatt elkészült a kupola, s további 7 hó alatt a lámpás, azonfelül a kereszt is feltétetett. 800 munkás dolgozott az építésnél éjjel-nappal. Minthogy a kupola később repedést kapott, XIV. Benedek pápa 5 vasabronccsal veteté körül. A nehéz munka 1743. aug. hóban vette kezdetét, s következő év sept. havában lön befejezve.

Képünkön is láthatni szent Péter templomát, a mint a város tönkelegéből hatalmas kupolájával a háttérben kiemelkedik.

Az ünnepély előestéjén, (jun. 27.) a szertartások kezdetüket vévén, az érseki köpenyeket — melyek tudvalevőleg a sz. Ágnesről nevezett zárdaszüzek által készíttetnek ódon minták szerint s megáldott gyapjuból, — egy kanonok sz. Péter templomába, a konfessioba vitte, hogy azok a déleesti istentisztelet végeztével az előbbi években szentelt köpenyekhez sz. Péter sirjára helyeztessenek.

11 órakor rendkívüli ünnepre gyült egybe a basilika káptalana s összes klérusa. Sz. Péter tulajdonképi széke, a pápaság ezen jelvénye, fából, ezüsttel és elefántesontokkal kirakva, mely két századon át nem lön a népnek mutatva, helyéről ünnepélyes körmenetben a kápolnába vitetett, hol nyilvános tiszteleire maradt kitéve 7 napon át. Négy, ragyogó diszbe öltözött kanonok, Péter templomától, vivé azt értékes hordályon arannyal áttört terítővel, melynek bojtjait négy püspök tartá. E ritka ereklyét égő viaszszövének környezék.

D. u. 4 órakor megnyílt a Reverenda Camera apostolika, vagyis azon terem, a hol az adó tétetik le. Ha ugyanis az apostoli szék valamely dolgbeli jogáról egy második részére lemondott, — rendszerint igen mérsékelt adót tartott fenn, mely pénzből, kelyhekből, szentségtartókból, arany és ezüst tálcákból, edényekből, viaszból stb. áll.

Az összes adó, mely e napon letétetett, a következő: 12 kehely, 25 ciborium, 9 arany vagy ezüst medence, körülbelül 4 mázsa viasz, s valamivel több, mint 9000 scudi. Azon adó, melynek Parma és Piacenza, valamint a savoyai királyok Victor Emanuelig eleget tettek — utóbbi egy arany kehelyvel — bár még követeltetik, nem lesz több fizetve.

Ez 6 órakor vette kezdetét ünnepélyes „Ingresso-“val a sz. atya részéről a Sella gestatoriára.

A diplomatak emelvénye eléggé volt látogatva, de a fejedelmekéi egészen üresek, ellenben zsufolvák a hajó keresztjében levő állványok. A főoltárnál padok foglaltak helyet fehér gyolccsal fődve, melyekre tétettek a kanonisationál szokásos ostyák, kenyér, bor, viaszgyertyák s kalitkák galambokkal, vagy általán madarakkal. A pápa fellette erőteljesen kezdé hangoztatni az antifónákat, melyeket a pápai kar a szokásos szertartások szerint folytatott. Majd minden idegen püspök s minden bibornok részt vön a déleesti isteni tiszteletben.

Midőn ez bevégződött, kezdetét vevé a Péter-ter és basilika kivilágítása. E célból 4400 ugynevezett velencei lámpát alkalmaztak, fehér papirkészülékből, melyben gyertyák állnak. Ha e lámpákhoz még az oszlopokon levő szurokserpenyőket hozzávesszük, úgy a lángok száma mintegy 5200-ra rug.

A Péter-téren körülbelül 50.000 ember lehetett ez alkalommal.

Másnap, (28-dikán) az ünnep tulajdonképi napján, szent Péter régi bronz-szobrára, mely a hagyomány szerint a capitoliumi Jupiterből ered, drága misemondó ruhát öltöttek, melyben a merev új római toga-alak esodálatosnak tünik fel. A tündöklő tiara méltóságteljesen ül fejen, — arcának barna bronz-szine ellentétben áll a ruházat gazdag aranyozásával, — jobb lába, melyen az áhitatos milliárdok csókjainak nyomai látszanak, meztelenül tünik elő az ornatus szegélye alul.

A templomban megjelenvén a pápa, némely előzmények után a működő bibornok előlépett, kérvén ő szentségét, hogy a föntebb nevezetteket a szentek sorába iktatni kegyeskedjék. Miután az erre vonatkozó okmányok felolvastattak volna, a mindenszentek litaniáját imádkozák el, s a kanonisationió az előirt formák szerint megtörtént.

A misét ő szentsége tartotta. Az evangelium latin és görög nyelven énekeltetett. A sz. atya hangja meglepő erővel bir még mindig. Tisztán hangsúlyozva monda ki minden szót, irni lehetett volna utána. A misének egészen a római zeneiskola szerinti volt; orgona és zene nélkül. Erőteljes négyes. A gregorian chorale képezi az alapeszmét, a főpontokat s a sólókat. Az offertorium éneke négy karból állott s 300 énekes vett benne részt. A portale felett, az oltárnál s a szentély végén erős férfi-kar énekelt, s a dallamba az óriási magasságu kúp alól egy sereg 8—10 éves gyermekek ártatlan angyali éneke vegyült.

Az offertorium alatt áldozatok nyujtattak. Galambok, madárcák, gyertyák sat. Római főneme-

sek hozák azokat. Elevatio alatt ezüst trombiták zenéje szólott. Midőn az isteni szolgálatnak vége volt, ő szentsége ugyanazon rendben vonult vissza, a mint bejött. Előbb azonban a templom hajójá-

ban ünnepélyes tiltakozást olvasott fel, minden jog és személyes sérelmek ellen, melyeket az egyház ellenei arra intéztek és intéznek. Elolvasás után ismét megáldá a népet s lakába visszavonult.

Karaffa Antalnak, ama vérengző osztrák vezérnek halála.

Hazánk eseményteljes multjából kevés uralkodót hozhatunk fel, kinek kormánya alatt a magyar nemzet nagyobb méltatlanságot, önkényesb uralmat tapasztalt volna, mint *I. Leopold* idejében (1657—1705.) Alatta sokat szenvedett az ország a folytonos kül- és belháboruk miatt, miáltal a bizalmatlanság a kormány és a függetlenségére féltékeny nemzet között fokkonként fejlődve, az elkeseredettség gyakran mindkét fél részéről a legvéresebb jelenetekre vezetett. Még inkább szítá ezen elkeseredést a nemzetben az alkotmányát lábbal taposó bécsi udvar, mely míg egy részről nem szünt meg folytonos zaklatásaival az ármány és erőszak ezer nemét kigondolni, hogy a nemzeti törekvéseket csirájában elfojthassa: nem feledkezett meg ugyanekkor az eszközökről sem, kik a legtekintélyesebb hatalmakat bitorolván, a végrehajtásban segítségére legyenek, s nevüket a bakószerepben örökké emlékezetessé tegyék a magyar nemzet szívében!

Egy *Zrinyi*, *Frangepán*, *Nádasdi*, *Tattenbach* ezek undok ármányai folytán hozák áldozatul életüket (1671.) a nemzet szabadságáért s midőn később *Tököli Imre* pártfelei nagy részétől elhagyatva török fogságba került, — a felkelésben részt vettek lemészárolására 1687-ben felállított az *eperjesi vérpád*, melyen a legiszonyubb kegyetlenséggel történtek a kivégzések, minőkre a történelem csak ritkán s legbarbarabb népeknél szokott hivatkozni. Az itt lefolyt kegyetlenségek ezer nemei feltalálásában különösen két ördögi lény — *Kobb* és *Karaffa Antal* vívtak ki maguknak feledhetetlen emléket. Ez utóbbi idegen léttére, mint az erdélyi és magyar hadseregek főparancsnoka, az ország egyik legtekintélyesebb méltóságát tartá kezei közt. Jellemzésére ezen vértörvényszéknek szolgálhat azon körülmény is, hogy a fejedelem egyes honnagyságok közbevetésére és tanácsára, azt tulszigora miatt csakhamar felosztatni volt kénytelenítve. A sok ártatlanul kiontott vér azonban boszura kiáltott s a boszu nem késett — újabb véres jelenetivel, miket a történet véres betűkkel jegyeze fel lapjaira, s még ma is hazafias fájdalommal tölti el keblünket. E helyütt *Karaffa* emlékének szenteljünk kevés tért, — az emlékezet méltó lesz hozzá, undok életéhez, —

mert érdemlett halála végperceiben keressük fel. A közlendőkből, miket azon módon, a mint azokat *Dobai Székely Sámuel*, akkor élt *Szirmay István*, *Radvánszky János* és *Vay László* szemtanuk előadásai nyomán feljegyzett, jobban megismerkedünk ezen ember jellemével, miről részletesebben történetíróink úgy sem emlékeznek.

„Második *Károly* spanyol király — így ír *Székely Sámuel* — maradék nélkül, s már tehetetlen lévén, egy nagy birodalmat maga után hagyandó vala. Teetszett a bécsi titkos tanácsnak őt a ki-nevezendő következés iránt megszólítani, és ebben XIV. Lajos francia király is megegyezett. *Kollonich* *Leopold* kardinal, a ki másképp *Karaffára* a magyarok sanyargatása miatt nagyon boszankodott, javasolta *Leopold* császárnak: hogy ezen fontos követségben *Karaffa* küldessen, minthogy hosszas tapasztalású, fő-méltóságú, sok pénzel bővelkedő, fő-hadi-vezér, a császárnak meghatalmazott biztosa, és aranygyapjas vitéz, a mely értékek és ékességek oly nagy királyhoz küldendő követben szükségesek. Reáhajlott a császár, és *Karaffa* rendeltét vett: hogy ezen fényes követségre készüljön. A mint is, semmi költséget nem kimélt, semmit el nem mulasztott, a mit ezen méltóságnak fentartásához szükségesnek vélt lenni, egyéb viselt tisztségeit is mind letette, s helyébe azonnal mások tétettek. Már előre küldötte a sok készületekkel s drágaságokkal terhelt szekereit, s maga is utánok másnap indulandó vala. Hanem előtte való estve *Kolonich* kardinal titkosan magához meghíván a spanyol követet, tudakozta: mi ujság? „Holnap Madridba indul a császári követ;“ ez felele. „Reményli-e excellentiád ezen követségnek jó kimenetelét?“ tovább kérdi *Kollonich*. — „Én igen jó végét reménylem, felele a spanyol követ; mert tudom felséges királyunknak *Károly* főherceghez, és az egész felséges ausztriai házhoz nagyhajlandóságát, ismeretes előttem *Karaffának*, a császári követnek nagy okossága, és hiv gondos munkássága. „De tudja-e excellentiád, kérdezi *Kollonich*, hogy *Karaffa neapolisi* születésű? és a felséges spanyol királynak jobbágya?“ — „Igen jól tudom, felele a spanyol követ.“ Tehát elhitteti-e magával excellentiád, tovább folytatá *Kollonich*, hogy megengedje és ne átalja azt oly

hatalmas fejedelem: hogy az ő jobbágya más külső fejedelem részéről nála oly fontos állapotban, a micsodás a spanyolországi örökösödés, követséget viseljen, és a követségi rendtartás szerint a maga ura előtt ülőszéket vegyen? „Ez nem jutott eszembe, és megsem engedheti, mondá a spanyol követ, de mitevő legyenek?” „Menjen excellentiad, és császáruk előtt ellene mondjon követségének, javasolta Kollonich.

A mint másnap reggel elméne, s ellene mondott, elbámult ezen a császár s összehivatván belső titkos tanácsát, s közötté Kollonich kardinált is, a ki mintha semmit se tudott volna a dologban, hasonló bámulását mutatta, s csupén ő maga tettetésből ellent állván — a többieknek egyenlő tanácsával elvégeztetett, hogy mivel a spanyolországi követnek ellentmondása helyes és már közönséggé lett, Karaffa követségéről lemondjon. Eléhívatta a császár Karaffát, ez is kénytelen volt helybenhagyni a nékie igen kedvetlen végzést, csak az irigykedő szerencsét, és a tanácsosoknak tudatlanságát vádolván, azután könnyhullatásra fakadván: mely haszontalanul fecse-relte el oly nagy készületre a pénzét, s minő nagy gyalázatba kevertetett? Azonban a sebesen futó pósták által visszahivattak a szekerei; de ő ezen nagy esapást el nem szívelhette, hanem a házához menvén, hirtelen nagy bódulásba esett, és szüntelen tartó kiabálások, s bögések között a *nyalya kitor*ta s a *guta* megütötte. — Kollonich kardinál hivattatván a vérrel tajtékozó haldoklóhoz, vétkeiktől végső feloldást s keresztjeleket vett reája; egyszersmind épen esedező levelével ottan várakozó *Radvánszky János* magyarhoz fordulván, mondá: „*Ezt ugyan meg nem tartja senki, hanem ha ti magyarok letérdepeltek s buzgó szívvel imádkoztok érte!*” — jól tudván Kollonich, mely

keserves a magyaroknál ennek emlékezete. Épen akkor *Szirmay István*, nádor ispáni itélőmester is Bécsben mulatozott, a ki azonnal elküldötte *Way László* iródcákját, hogy járna végére: ha meghalt-e valósággal, vagy talán tetteti magát? esudának látszatván előtte, hogy ezen vérszopó nádály valaha elveszzen. — Elment Way, s visszatérvén: „*Elvitte biz' azt a beste lélek Karaffiát a manó!*” — mondá „s hogy valósággal tapasztalhattam, senki sem lévén jelen a szobában, ugyan megeimpáztam a dög orrát, mint a nyul, midőn a dögöltt oroszánt megrugdosta.” „Jól tetted fiam! — felelé Szirmay — éltébe nem lehetett rajta boszut állanunk, s ime az igazságos halál megengedte.” Következő éjjel 6-ik martiusban 1693.eszt. eltemettetett Bécsben a skótus atyáknál, minden egyházi szertartás nélkül, mivel sok ártatlan vérnek kiöntása ellene kiszülvén, és megbánás nélkül meghalálózván, a halott temetési tisztességét Kollonich kardinál és érsek ellenzette.

Halála után sok gunyirattal illették a magyarok, melyeket nevezett Székely Sámuel híven feljegyzett; a rövidebbek közül való volt a többek közt pompás bécsi palotájának felirata: „*Ex lachrymis Hungarorum!*” (A magyarok könnyhullatásaiból!). A *szatmári* iskola pedig a következő verssel tisztelte meg:

„Hungarici gemitus rapuere repente Caraffam;
„Insontes quoniam fecerat ille mori.

azaz:

„Elragadá a bús magyaroknak könnye Karaffát,
„A ki sok ártatlan vérbe keverte kezét.”

vagy:

„Elvitte *Karaffit* magyarok nyögése,
„Amnyi ártatlanok vérének öntése!”

Közli: **Osváth Lajos.**

Egy légberöpült nádorról.

Sándor Leopold Károly, Leopold toscanai nagyhercegnek, utóbb osztrák császár és magyar királynak és Mária Ludovika spanyol hercegnőnek negyedik fia, született Florenceben 1772. augusztus 14-kén. Testvéreivel együtt kitünő neveletésben részesült, s ifju éveiben olyan nagy örömet talált lovagi gyakorlatokban, mint fejedelmi háza történetének szorgalmas tanulmányozásában; de legörömeőbb foglalkozott a matematikával és chemiával. Már szülővárosában teljesen fölszerelt vegytani laboratóriummal rendelkezett, hol idejének jó részét folytonos munkával töltötte.

A jó ember, centralisáló szerencsétlen fejedelem, II. József halála után öcsese Leopold — Sándor atyja — örökölte a koronát, és 1790. március 12-én érkezett Bécsbe Ferdinánd, Károly és József testvérei kíséretében, midőn már királyi és császári testvérbátyja egy hónap óta pihente az örök álm nyughelyén az élet fáradaimait, mert II. Józsefnek önkezüleg nyilvánított kívánságára sem akart néhány év óta viszályban élt bátyjával találkozni. II. Leopold fogadva Bécs hódolatát, még egyszer visszatért Florencebe, hogy másodszülött fiát Ferdinándot toscanai nagyherceggé igtassa, melyet ő 25 évig népének megelé

gedésére s oly elismeréssel kormányzott, hogy a jó és böles fejedelem melléknevét vivta ki magának. Sándor apját ezen utjában oda és visszaki-sérte.

Leopold még Bécsbe érkezte előtt, március első napjaiban tudosította a magyar udvari kancelláriát, hogy országlatát megkoronáztatásával akarja kezdeni, majd megérkezte után harmad-nappal nyílt leveleket küldött szét az országba, melyekben a kormány átvételének tudatása s a rendek szabadságai, jogai és törvényei megtartásának ígérete után, határozottan kimondja az országgyűlésnek juniusra összehívását, a koronáztatás, a törvényes eskü, a hitlevél kiadása és a nádor választása végett.

A Budára összehítt, majd Pozsonyba áttett országgyűlésen november 12-kére lett kitűzve a nádorválasztás napja, mely alkotmányos főméltóság az 1765-ben elhunyt Batthyáni Lajos halála óta betöltetlen maradt, mitűn Mária Theresia vejének, Albert hercegnek királyi helytartóvá kinevezése által mellőzte, II. József pedig egyszerűen eltörölte. Leopold e főtisztségre nemzetségének valamely tagját, fiait egyikét óhajtotta emelni, s célja kivételében a nemzet ellenszenvétől sem igen tarthatott, mert így, ha már a király nem lakik is az országban, legalább családja tagját küldi be maga helyett annak igazgatására. Midőn tehát a választásra egybegyűlt főrendek és képviselők közt a királyi biztosok a király által kijelöltek neveit rejtő lepecsételt levelekkel megjelentek, s gróf Zichy Károly, országbíró, a bizalom és szeretet kötelékének szorosabb összefűzése végett a király negyedik fiát, Sándor főherceget ajánlotta, ajánlatát közakarattal elfogadták és fel sem bontva a kijelölési levelet, Sándor főherceget nádorrá kiáltották ki. Egyébiránt ő már elébb jó véleményt ébresztett maga iránt a hazafiak szívében, mert a buzgó Révay Miklós által fölélesztett magyar tudós társaság ügyét, a hazafias lelkű Eszterházy József közbenjárására, meleg rokonszenvvel karolta föl; de a körülmények, valamint II. József alatt, úgy most sem kedveztek az országgyűlésileg szóba hozott társaság eszméjének, részint a tervezett költségek, részint egyéb okok miatt.

Az ifju főherceg nádori hivatalába felesketése alkalmával Leopold viszonzni akarván a nemzet bizalmát, hatásos és hangos tetszéssel fogadott szavakat intézett fiához. Később, midőn a rendek bucsútiszteltgésre gyűltek a király elé, újra buzgón ajánlotta fiának az országgyűlési ügyek további tárgyalását, és intette mint nádort és fiát atyaiilag egyiránt, hogy az ország ügyeit saját

gyeinek tartsa, s azokat azon egész őszinteséggel terjeszsze eleibe, mely jellemében fekszik, s melyet ezen felül a nádori tiszt is különösen igényel.

Leopold március 1-én, 1792, két napi betegség után, melyet önkészítette izgató szerek vigyázatlan használata által okozott magának, élete 45-ik évében bevégzé földi pályáját, s elsőszülött fia, a 24 éves Ferenc foglalta el a megürült trónt. A nádor bátyjának, az új fejedelemnek is kiérdemelte bizalmát a nemzet ragaszkodása mellé.

A bécsi kormánynak, a francia forradalom eseményeinek és Thugut báró államkancellárnak befolyása alatt változott belpolitikája, hazánkban nem volt képes rögtön elfojtani minden haladási szellemet, sőt ellenhatást idézett föl a nemzetenél és a szép reményekre jogosított ifju nádor, Sándor főherceg is őszintén csatlakozott a törvényes téren álló hazafias párthoz, mely sorai közt látta mind a fő, mind a közép nemesség értelmesebb s hazafiságban buzgó részét, mely a törvények kellő fogantatba vételét és előhaladást kívánt a törvény szelleme és irányában. Az udvar — állítólag — a maga titkos rendőrsége útján olyan hírt is vett az országból, hogy e párt hajlandó lenne az Ausztriához fűzött kötelékeket, ha nem is egészen felbontani, de legalább megtágítani és Sándor főherceg nádort emelni királyi hatalommal az ország kormányára. Azonban ilyenféle törekvések történeti földerítése a kétségtelen tanúságok hiánya miatt, eddigelé nem sikerült, de ha még ily tervei sem lettek volna is, szálka volt támasztható nehézségei miatt az elfogadott politikai iránynyal szemben.*

Volt azonban az országban az 1790-iki országgyűlés óta még egy másik szabadelvű irány is, melyet azon szélesebb látkörű és merészebb röptű elmék képviseltek, kik az erősen kifejtett értelmi tehetséggel a polgári és szellemi szabadság szenvedélyes szeretetét egyesítették, és a hűbéri rendszert jogegyenlőséggel és szabad alkotmánynyal felváltott francia forradalmat, mint új korszak hajnalát üdvözölték. De miután a sajtó nem állt rendelkezésükre, elveiket csak a társalgás terén terjeszthették, és az erős rendőri felügyelet miatt itt is csak a meghittebbek körére kellően szorítkozniok, az életre esekély hatást gyakorolhattak. Az államkancellár e esekélyebb számu, jobbára írók, tudósok és ügyvédek közt állt demokrata pártot szemelte ki a megsemmisítésre, hogy az alkotmányos ellenzék is hallgatással járó engedelmessegre bírja a már fogantatosított vagy tervben levő kormánypolitika iránt.

A magyar demokraták 1794-ben nagy buzgalommal kezdték terjeszteni népszabadsági elveiket, s hogy a francia forradalom véres jelenségeinek hazánkban ismétlődését megelőzzék, szükségesnek látták a népnek célszerű tanítását, emberi és polgári jogai és a kívánandó szabadság használata iránt felvilágosítását. E célra Martinovics Ignác, pesti kereskedő fia, ferenc-szerzetes, majd világi pap, később Bécsben Leopold magán physikai muzeumának felügyelője; a lángeszű, ritka tudományos képzettségű s fáradhatlan szorgalmu Hajnócy József, aszódi ev. lelkész fia, előbb gr. Széchenyi Ferenc magán titkára, a zágrábi kerület biztos, majd Szerém-vármegye igazgató alispánja s utóbb magyar udvari kancelláriai titkár; Lackovics János, pestmegyei alispán és kir. tanácsos fia, eleinte magyar kir. testőr, később szerezdi tiszt, ki tökéletesen értette s beszélt a hazai nyelveken kívül a latint, franciát, angolt és olaszt, s a 25 éves deli Szentmariay Ferenc, b. Orey László, magyar udvari alkancellár titkára — titkos társulatot alapítottak, melynek azonban szabályai — s eszközeiről eddig keveset lehet tudni, bár a kormány borzasztó és veszélyes összeesküvés színében tüntette föl. Az elfogottak ellen megindított kereset a legnagyobb titokban folyt, az ügyről szólni, írni nem volt szabad s a bírakat esküvel kötelezték a titoktartásra. Elkobzott irományaik legtöbbet mondhatnának, ha a bakó nyilvánosan el nem égeti azokat, az öt politikai áldozatnak a budai vérmezőn végrehajtott kivégeztetése után.

Sándor főherceg-nádor, ki három évi hivataloskodása alatt oly nagy közszeretetet s bizalmat vivott ki magának, hogy benne mindenki a nemzeti alkotmányos törekvések legerősebb támaszát láthatá, kimerülve s lehangolva a nemzetet ért szomorú események következtében, 1795. július hó elején Bécsbe ment, hogy még egy más érzékeny csapás is sújtsa az egész országot.

Sógorasszonya, Mária Theresia király- és csá-

szárné, a laxenburgi mulatókastélyban hosszabb időt szándékozott tölteni. Julius 12-kére kitűzött megérkezési napjára Sándor tüzijátékot tervezett s mint tapasztalt vegyész és tüzművész, maga akarta azt vezetni pár segédjével. Azon pillanatban, midőn az eldördült mozsár a királyné megérkezését jelzé, a főherceg maga gyújtotta meg az első röppentyűt, a melyet egy esetleg kinyílt ajtó által hirtelen előidézett légvonat ellenkező irányban, hátrafelé terelt s a löporral telt készleteket lánggra lobbantotta.

Sándor a körülfolyt lángtengerből nem menekülhetett s a fellobbanás által halálosan megsebesítve, dacára minden lehető segélynek, néhány órai szenvedés után, másnap a nemzet közbánatára megszűnt élni, és rajta kívül még két segéd lett áldozata a borzasztó szerencsétlenségnek. A temetés július 15-kén történt a császári sírboltba, a kapucinusoknál.

Ferenc az őszintén gyászolt főherceg helyébe negyedik öcsését, Józsefet nevezte ki királyi helytartóvá, ki gr. Károlyi József vezérlete alatt eleibe ment nemesi banderium kíséretében sept. 19-én érkezett Budára s Batthyányi bibornok-primás, mint királyi biztos, két nappal később iktatta be Pestmegye főispáni tisztébe.

Voltak s még most is vannak, kik a főherceg szerencsétlen halálát nem esetlegesen történetnek mondják, de a vélekedés egész idáig nélkülözi a biztos támpontot. A herceg semmi bebizonyítható váddal nem terheltethetett, bár a főbenjáró per megindulásakor minden lépését titokban szigorúan figyelemmel kísérték, s legkevésbé lett volna érdemes árulásra, vagy nemtelen boszúra. De ha a gyanunak alapja lett volna is, akárhány más egyszerűbb és biztosabb eszközzel rendelkezhetnek e cél kivitelére, s hozzá még egy tüzműnek robajjal járó fellobbanása egyáltalán nem biztosíthatta az eredményt.

Sz. G.

Egy hét története.

— Julius 15. —

(VK.) Az ifjú Pest rendszeren a fiatalság büszkeségével nézi le az öreg Budát, mely saját vén redői közt szokott komolykodni, s multján borongva, vagy hátramaradt jelenét röstelve, nem sok részt vesz a nagyvilági zajban s a bohó, de kedves örömeiben.

Hanem forog a világ, s mostanában több vigság van a lánchidon túl, mint azon innen.

Pest a holt-idény blazirt ifja lett, ki saját bőr-

ben nem találja jól magát, s ha kissé mulatni akar, át kell sétálnia a vén anyóka udvarlására, hol legalább van egy hely, mely újra a bohóságok vidor fészke lett.

„Dunanan apó és fia“ újra megjelentek, s a közönség örvend, hogy ismét találkozhatik e régi ismerősökkel, kiknek ártatlan bolondságai a szomorú napokban annyiszor megkacagtatták.

Molnár a budai szinkörben nem hagyta cserben

azokat, kik biztak ügyességében. Tanult és felejtett. Megtanulta, hogy mint lehet vonzó játékrendet csinálni a nélkül, hogy az erkölesbirák sopánkodásait földézzze, s elfeledte a reklámot, óriás falragaszokat és ágyuszót, mely a mi szemérmes „nagyvilágunk“-at gyakran megbotránkoztatá, s abba az ijedtségbe ejté, hogy e nagy zajra egyszer csak nagyot fordulhat sarkaiban a földteke, és mi egyenest Észak-Amerika kellő közepébe esünk, a hol pedig nincs nemes-level, érdemjel, mágnás, exclusiv kupaktanács, és más egyéb földi gyönyörűség.

Most trombitaszó nélkül telik meg esténkint a budai színikör, s a közönség rendesen oly jól mulat, hogy nem hosszalja az utat a lánchidon és alagúton át, pedig semmi újat sem lát, kivéve a záradék látványát, mely a párisi Mabilie-kertet mutatja, noha a szemérmesen félénk színlap a világért sem merné bevallani, s álnév alatt „A vigság tündér-palotájának“ hirdeti. Vízet, tüzet és színes csillagokat hányó szökőkútak, csillogó világítás mindenféle színben, virágok, élettől pezsgő kert és ráncba szedett kánkán — ebből áll a ragyogó látvány, melynek nagy vonzereje van.

Ha volna bennünk néhány csöpp vér az öreg Jeremiásból: azonnal elkezdhetnék „siralmainkat.“ Hová lett a régi világ, az egykor oly híres „budai játékszín“ szép ideje, midőn a színpadnak nem volt más fénye, mint a nemes érzelmek, melyeket visszatükrözött, midőn nem a bengáli tűz égett, hanem a szívek? Most látvány kell, s az embert nem szíve, hanem szemei vonják a színházba! A gépész, a diszító, a tüzműves háttérbe szoríták a költőt.

De hiába, úgy kell vennünk a világot, a minő.

Egész nap dolgozunk, s este az embernek mulatnia is kell egy kicsit. Az üzlet, ipar és irodák emberei — kifáradtan a napi munkától — este felé nem Shakespeare és Moliére nagyszerű iskoláját keresik, hanem néhány vidor dalt, egy esomó játssi ötletet, tarka táncot és csillogó képeket. A magas eszmék és nagy szabású művészet csak ott virágozhatnak még, hol méltó képviselői vannak. Híveiknek köre mindenütt a választottak kis seregéből telik ki; a tömeg másfelé siet.

E miatt szükség a — népszínház, s e miatt jó, ha a népszínház megfelel hivatásának, s nem majmolja a nagy intézeteket, hanem ápolja azt, a mi neki és közönségének való — a bohózatot, énekel vagy a nélkül.

Az új népszínház jól kezdte. Van nagy játékrendje, pontos rendezéssel, tapintattal, vannak ügyes színészei — és csinos színésznői.

Karr Alfonz nem röstelte bevallani, hogy ha a belépti jegyért tíz frankot fizet, belőle legalább is három arra tart igényt, hogy a színésznők szépek legyenek. Körülbelül minden színház-látogató hasonló véleményen van, mert hiába, az előadásokat nem csak hallgatjuk, hanem egyszersmind nézzük is, s megkívánjuk, hogy a tündér-szép Ilonák ne ok nélkül vegyék föl nevüket.

A népszínház személyzete ennek az igénynek is megfelel. Kellemes fiatal színésznői vannak, (Kocsisovszki és Boer kisasszonyok, sat.) kik nemcsak ügyesen játszanak, hanem mindig csinos jelenségek is.

A nagy művészi tehetségek hiányát pedig pótolja a buzgalom, az összejátszás, a szerepek tudása, s ha egy-egy csinos nő elhibáz is néhány hangot Offenbach mindig kedves dalaiból, a néző megbocsátja, s azt mondja rá: se baj, hamisan énekel, de igazán érez!

Ekkép a meglegedés rózsaszín levegője uralkodik színpadon és a nézőtéren, s mire eljő az ősz, az igazi saison, a népszínház megint divatba jő.

Most sincs egyéb hely, hol csak valami élénkséget is láthatnánk. A császárfürdő szerdái fölött balvégzet uralkodik. Mindig csipős idő, borongó fellegek és ijesztgető esők környezik, s csak a legelszántabb fiatalság dacol az idővel, s kockázza egészségét a tánc röpke gyönyöréért. A bálkirálynők — kik a divatlapoktól pontosan kikapják koronáikat — búsúlnak, mintha trónjukat veszítették volna, s annyi bizonyos, hogy nem is uralkodnak oly fényes udvarban, mint máskor. A platán-menyezet ritkán borúl rájok, s meg kell elégedniök az üveg-terem mozaikjával.

Egyedül a *dalárdáknak* áll a világ. Ők olyanok a társaséletben, mint kertekben az őszi rózsák. Nem pompáznak, hanem annál háládatosabbak. Midőn minden elenyészik körülötök, akkor ők kezdenek rá — virítani. Most többnyire a *honvéd-alap* javára énekelnek, s készülnek az *aradi dalár-ünnepre*, mely a jövő hó eseménye lesz.

Lesz vigasság, toaszt, lelkesedés, szent fogadalom, testvérisülés a múzsákban és országos dalárszövetség; hanem — a nagy dalárma után — a „Zenészeti Lapok“ csakúgy *teljes számban* lesznek ezután is folyvást kaphatók, mint eddig. Erről jót állhatunk, noha mindenfelé hangzik a szó, hogy a zene a század „par excellence“ művészete. A jelszavak sehohsem jönnek gyorsabb divatba, mint nálunk; hanem a tett, az áldozatkészség rendesen bele fül a szavak árjába, s ha Szájasi urambátyám bazsarózsás arccal szónokol a volt-

honvédek „országos segélyzése” mellett: meg lehetünk győződve róla, hogy ő lesz, ki az aláírási ivre legkevesebbet ad.

Az ellenmondások szóban és tétben oly gyakoriak, hogy többé senkit sem lepnek meg.

Ugyanaz a kéz, mely harsányan vezeti a tollat a „nemzeti műveltség” érdekei mellett, a harmadik lapon elfeledkezik magáról, s úgy beszél az *Eszterházy-képtárról*, mint valami fölösleges luxusról, mely nem kár, ha idegen kézre kerül is.

Pedig itt a „mumus,” mely vinni akarja a „szent képek”-et.

Egy láthatatlan anglus fenyegetőzik, hogy ha Magyarországnak nem kellenek az Eszterházy-képtár „Szent képei,” majd elviszi ő a ködös szigetre, hol a protestáns vallásra esküsznek ugyan, hanem azért egy kicsit szeretik a Rafáel és Murillo madonnáit is.

S hol van az arisztokrácia, mely előállna és azt mondaná: mindig azt hányták szemünkre, hogy nem pártoljuk eléggé a művészetet, ime itt vagyunk, és nem engedjük, hogy e műkincseket az ország örökre elveszítse?

Nem azt kívánjuk tőle, hogy vegye meg az országnak. Ahoz se áldozatkészsége, se pénze; hanem addig: a míg az ország megvehetné, vegye

meg ő, s adja át majd kölcsönkép. Nincs mitől tartania, nem vesz a nyakán! Vagy megveszi az ország, s akkor csak előlegezett nemeslelkűleg; vagy nem veszi, s akkor mindig eladhatja, akár nyereséggel is — másnak.

De most vesszük észre: hogy kiáltunk a pusztába.

A nagyurak és gazdag emberek nincsenek ide haza; fürdenek, utaznak, élvezik a világ örömeit, s nem igen hallják a szép szót, kivált ha pénzbe kerül. Mégis tán ha akadna egy, ki őket lelkesíteni tudná, ha nehezen is, de meghallanák! Dessewffy Emil nem volt valami elragadó ember, de mert erélyvel emelte föl szavát: fölépült az akadémia. Most azon kellene lenni, hogy legpompásabb terméi ne maradjanak maholnap üresen!

Pest polgársága is tehetne valamit, ha kedve jőne belátni, hogy ily gyűjtemény mily gazdag kincse egy fővárosnak. De nem ér rá ilyesmiken tündönni, miután sok dolga van. Most is „egyenlőségi kört” alakít. Egyenlőségi kört ugyanakkor, midőn izraelitákat alig akart bevenni az esküdt-széki tagok sorába. De a dekorumért mégis csak bevett aztán négyet, négy esőppet a tengerbe. Bizony, messze esik innen az egyenlőség [magasztos földje, nem csak sok ország és tenger, hanem még több előítélet választja el tőlünk!

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

—v— („*Napoleon császár pavillonja a párisi kiállításon.*”) A „béke harca”, miként az ideai tárlatot nevezik, már eldőlt, s az ipar hősei megkapták érdemjeleiket, mikből — dícséretünkre legyen mondva — nekünk magyaroknak is szép számmal jutott. Lapunkban több cikk ismertette a polgárosodás ezen nagy bazárját s ma, — midőn rajzunk Napoleon pavillonját tünteti elő, — a kiállítás ezen tervezője épületét ismerteti meg pár szóval. Midőn a látogató a jénai hid felől megy a kiállítási parkba, bal kéz felől fogja megpillantani a császári pavillont, mely mindig nézők sokasága által van körülveve. E pavillon építési modora igen szeszélyes s emelője Lehman. Az épület egy nagy központi teremből áll, mely XIV. Lajos korabeli stýlben készült, s ehhez két kisebb, kerekded terem csatlakozik, az egyik XVI. Lajos korabeli, a másik algiri izlésben. Ezen különböző építkezési modorok összhangzanak egymással a bennök kiállított különböző kor- és éghajlati tárgyak következtében. Az egész épületet csarnok

futja körül, melyekre négy márványlépcsőzetten juthatni fel.

* (*Az angol tábornokok magas életkort érnek.*) Jelenleg köztük 80 már elérte 72-ik évét és 3 a 85-iket. A tengeri szolgálat — úgy látszik — befolyással van a hosszú életkorra, mert a közelebb elhunyt sir George Scott 85 éves volt. Más országokban ritkaság a katonaság közt ily magas életkor.

K é p t a l á n y .

(*Megfejtése a 30-dik számban lesz.*)

— A 26-dik számban közlött képtalány értelme ez: „*Kossut-bankó*”

Előfizetési feltételek a

„HAZÁNKS KÜLFÖLD” legolcsóbb képes hetilapra.

Ezen évnegyed elején következő, minden magyar előtt érdekes művek kiadását kezdjük meg, ugymint:

Gr. Guyon Rikhard magyar tábornok (később Khursid basa) életirata, melyek kéziratait Párisból már szerencsések voltunk megkapni;

Berzenczey Lászlónak, ezen, az egész világot megutazott nevezetes erdélyi száműzöttünknek életirata s **memoirejai** érdekes részelt;

Bencze Mihálynak, a poroszországi magyar legió főhadnagyának eredeti okmányok kíséretében vezetett naplóját, a múlt évi osztrák-porosz háboru idejénél, s a magyar legiónak Trencsénbe belörését.

1848—1849-dikei forradalmunk eseményeiből nem igen ismert részleteket;

Görgey Arthurról a legkitünőbb magyar és külföldi írók által közrebocsátott jellemzéseket;

a mostani pápa IX. Pius ö szentsége délamerikai utazása leírását, (mely akkor tón, midn még a gróf Maffei nevet viselte,) igen pompás képekkel.

Ugyanezen évnegyedi folyamban legragyogóbb tollú beszély- és regényírónktól, **Jókai Múrtól, ismét egy conzó elbeszélést adunk.**

1967-diki minden egész éves előfizetőinket ez évben ismét új és kedves meglepetésben fogjuk részesíteni, (csupán a 30 krnyi bélyeg- és csomagolási díj bektüldéseért.)

Ez évi színes nyomású műlapunk, t. i. „**Hunyady László végbúcsúját**” ábrázolja, mely kivitelére nézve az osztatlan tetszésben részesült „**Zrinyi és Frangepán utolsó találkozására**” című műlapunknál is szöbb lesz, s melynek **Benczúr Gyula** által készített **eredeti je, jelenleg a párisi világkiállításon pompázik.**

A jelen évben új előfizetőink a lapok által annyira dicseért 1865-iki „**Dobozi**” és 1866-ki „**Zrinyi és Frangepán**” című képeinket **kedvezményből, egyszerre megrendelve 2 forint 30 krért**, bármelyiket külön megrendelve 30 krért kapják meg, mely összegbe a csomagolási díj és bélyegilleték is belé van számítva.

Előfizetési feltételek:

Egész évre . . . . . 6 ft. | Juliustól octoberig negyedévre . . . 1 ft 50 kr.
Félévre (juliustól—decemberig) . . . 3 „ | Az idei műmelléklet csomagolási díja 30 „

Előfizetési felhívás a

„HETI POSTA”

című politikai hetilapra.

(Megkapják az előfizetők minden vasárnap.)

Igen olcsó, igen érthetőleg írt és igen tartalmas szabadelvű politikai ujságot hozni létre volt célunk, midn a „**Heti Postát**” megindítottuk, s e hármás célnak köszönhetjük, miként a magyar miniszteriummal egyszerre életbe lépett lapok közül a miénk dicsekedhetik legtöbb előfizetővel.

„**Tárca**” című rovatunkban, minden számban mulattató, szív- és elmeképző és hasznos ismerteteket terjesztő cikkeket a legjobb íróktól oly számban közlünk, hogy azok évenként 6—8 kötetet megtöltenének, s így maga ezen rovat, melyben olvasóinknak lassanként kis házi könyvtárt szándékozunk nyújtani — föler e lap egész évi árával.

Különös kedvezményül júliusi első számunk mellett minden előfizetőnknek **ingyen egy díszes koronázási emléklapot fogunk küldeni**, mely a nemzet e szent ünnepeinek legnevezeteseb jeleneteit pompás képekben örökíti meg, melyek a **király koronázatalása, az eskütel, a kardvágás, a lovagok felavatása, a királyné koronázatalása, a díszmenet s a banderiumok.**

Előfizetési feltételek:

Juliustól—októberig negyedévre 1 ft. — Félévre juliustól—decemberig 2 ft. — Egész évre 4 ft.

A t. gyűjtők minden egyszerre bektüldött tiz előfizetés után egy ingyen példányban részesülnek

Szokoly Viktor.
szerkesztő.

Emich Gusztáv akad. nyomdász,
kiadó. (Barátok tere 7. sz.)